

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

**«Затверджую»
Голова приймальної комісії,
ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна**

**_____ Бакіров В.С.
« ____ » _____ 2019 р.**

**ПРОГРАМА
фахового випробування з філософії
для здобуття ступеня магістра за спеціальністю
033 - філософія**

**Затверджено на засіданні
Вченої ради філософського факультету,
протокол № 6 від 18 січня 2019 р.**

**Голова Вченої ради
філософського факультету
І.В. Карпенко**

Харків-2019

1. Філософія у історичному вимірі

- 1.1. **Антична філософська традиція.** Проблема історичного походження філософії: передумови, фактори, взаємодія з дофілософськими формами свідомості. Пошук «архе» як загальний мотив філософії досократиків. Опозиція «єдине-множинне», її роль у філософії та значення у виборі пізнавальної стратегії (елеати – Геракліт – Демокріт – Платон). Антропологічна проблематика у філософії ранньої античності (старші софісти, Сократ). Основні онтологічні концепції античної високої класики (Платон, Арістотель). Сутність мудрості, природа знання за Платоном і Арістотелем. Логіка системи категорій «форма – матерія – можливе – дійсне – становлення – причина» («Метафізика» Арістотеля). Досконала держава як втілення справедливості (за Платоном і Арістотелем). Філософія як мистецтво життя (образ належного існування у кініків, кіренаїків, стоїків, епікурейців, скептиків). Філософія як тотальна світоглядна система (за вченням неоплатоніків).
- 1.2. **Середньовічна філософія.** Специфіка та періодизація середньовічної філософії. Антична критика християнства і християнська критика античності. Проблема співвідношення розуму й віри у середньовічній філософії.
- 1.3. **Філософія в добу Відродження.** Гуманізм як специфічна форма філософування в добу Відродження.
- 1.4. **Філософія доби Нового часу.** Проблема методу у філософії Нового часу.
- 1.5. **Німецька класична традиція у західній філософії.** Критична філософія І. Канта. Філософія знання І.Г. Фіхте та Й.В.Ф. Шеллінга. Філософська система Г.В.Ф. Гегеля. Гегелівська діалектика пана й раба.
- 1.6. **Вітчизняна філософія.** Становлення, основні етапи розвитку української філософської думки. Філософія Г.С. Сковороди. Університетська філософія в Україні XIX ст.
- 1.7. **Загальні історико-філософські питання.** Соціально-політична проблематика у європейській філософії XVII-XIX ст. Проблема свободи як класична філософська проблема. Головні морально-філософські концепти в класичній європейській філософії. Метафізична система і її розсіювання. Становлення некласичної філософської традиції. Філософська антропологія як специфічний філософський напрямок. Проблема історії у філософській традиції Заходу. Віхи розвитку філософії душі. Філософія людини: тематика та головні концепції. Антропологічна аксіологія.

2. Головні проблеми і концепти сучасної філософії

- 2.1. **Загальні питання.** Класика, некласичний зсув і сучасність у філософії: умови розрізнення.
- 2.2. **Позитивістська й аналітична традиція у філософії.** Неопозитивістський проект та його критика. Постпозитивізм та сучасна епістемологія. Філософія науки.
- 2.3. **Філософія мови.** Від семіології до теорії мовленнєвих актів.
- 2.4. **Соціальна та комунікативна філософія.** К. Маркс та Ф. Ніцше: чи можлива свобода без рабства. Комунікативна дія як засіб соціальної інтеграції. Дискурсивне обґрунтування моральних норм. Система й життєвий світ у комунікативній теорії суспільства. Теорія постіндустріального суспільства. «Другий модерн», «постмодерн» та їх відношення до модерну.
- 2.5. **Феноменологічно-герменевтична традиція в сучасній філософії.** Іntenціональність та інтенціональне переживання. Ноєсис та ноєма у феноменології Е. Гуссерля. Феноменологічна редукція як метод. Проблема інтерсуб'єктивності. Концепт «життєвий світ». Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера. Філософська герменевтика: головні засади та концепти. Філософська традиція екзистенціалізму.
- 2.6. **Структуралізм, постструктуралізм і постмодернізм.** Структуралізм як методологія і філософський напрямок. Мова, влада та суб'єкт у філософському

здобутку постструктуралізму. «Текст», «дискурс», «інтертекстуальність». Трансформація образу суб'єкта у сучасній філософії. Проблема авторства у сучасній філософії. Децентрації (в) сучасної (ній) філософії. Метафори системного мислення. Різома. Філософські артикуляції пост сучасності (гіперреальності, симулякри, номадичні структури, трансгресії). Деконструктивний проект. Difference.

Література

1. Філософія у історичному вимірі

1.1. Антична філософська традиція.

Першоджерела

Аристотель. Сочинения в четырёх томах. М., 1975-1983.

Материалисты древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура. М., 1955.– 238 с.

Платон. Держава. К., 2001. – 356 с.

Платон. Діалоги. К., 2001. – 394 с.

Платон. Сочинения в трёх томах. М., 1969-1972.

Плотин. Эннеады. К.: «УЦИММ-ПРЕСС», 1995. – 392 с.

Прокл. Платоновская теология. СПб.: Изд-во Русского Христианского гуман. ин-та ИТД «Летний Сад», 2001. – 624 с.

Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. М.: Республика, 1995. – 463 с.

Фрагменты ранних греческих философов. Часть I. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. М.: Наука, 1989. – 576 с.

Навчальна

Асмус В.Ф. Античная философия. М.: Высшая школа, 1976. – 543 с.

Васильева Т.В. Афинская школа философии. М.Наука, 1985. – 161 с.

Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. М.: Прогресс, 1988. – 224 с.

Диллон Д. Средние платоники. 80 г. до н. э. – 220 н. э. СПб.: Издательство Олега Абышко, 2002; Алетейя, 2002. – 448 с.

Лосев А.Ф. История античной эстетики. В шести томах. М., 1963, 1969, 1974, 1975, 1979, 1980.

Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. М.: Высшая школа, 1981. – 374 с.

Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. М.: Высшая школа, 1991. – 512 с.

1.2. Середньовічна філософія.

Першоджерела

Абеляр П. О диалектике // Вопросы философии, 1992, №3.

Абеляр П. Тео-логические трактаты. М., 1995.

Аврелий Августин. Исповедь. М., 1991.

Ансельм Кентерберийский. Сочинения. М., 1995.

Антология мировой философии. М., 1969. Т. 1, ч. 1,2.

Антология средневековой мысли (Теология и философия европейского Средневековья): В 2 т. Тт. 1, 2. СПб: РХГИ. 2001, 2002.

Бозций. «Утешение философией» и другие трактаты. М., 1990.

Мистическое богословие. К., 1991.

Тертуллиан К.С.Ф. Избранные сочинения. М., 1994.

Навчальна

- Жильсон Э.* Философия в средние века: От истоков патристики до конца XIV века. М.: Республика, 2004. – 678 с.
- Коплстон Ф.Ч.* История средневековой философии. М., 1997.
- Майоров Г.Г.* Формирование средневековой философии. М., 1979
- Соколов В.В.* Средневековая философия. М., 1979.
- Суини М.* Лекции по средневековой философии. Выпуск 1: Средневековая христианская философия Запада. М., 2001.
- Чанышев А.Н.* Курс лекций по древней и средневековой философии. М., 1991.
- Додаткова*
- Гуревич А.Я.* Категории средневековой культуры. М., 1972.
- Поснов М.Э.* История Христианской Церкви (до разделения Церквей – 1054 г.). К., 1991.
- Честертон Г.К.* Вечный человек. М., 1990.

1.3. Філософія в добу Відродження.

- Валла Л.* Об истинном и ложном благе. О свободе воли. М., 1989.
- Кампанелла Т.* Город солнца. М., 1954.
- Кузанский Н.* Сочинения в 2-х томах. М.: Наука, 1980.
- Кузанский Н.* О мире веры // Вопросы философии, 1992. №5.
- Мак'явеллі Н.* Флорентійські хроніки. Державець. К., 2001. – 492 с.
- Монтень М.* Опыты. В 3-х книгах. М.: Голос, 1992.
- Петрарка Ф.* Канцоньере. Моя тайна. Книга писем о делах повседневных. Старческие письма. М.: РОСАД, 1997.
- Роттердамский Э.* Философские произведения. М.: Наука, 1986.
- Сочинения итальянских гуманистов Возрождения (XV век).* М.: Изд-во МГУ, 1985.
- Навчальна література*
- Горфункель А.Х.* Философия эпохи Возрождения. М.: Высшая школа, 1980.
- Рассел Б.* Історія західної філософії. К. Основи, 2001. – 760 с.
- Реале Дж., Антисери Д.* Западная философия от истоков до наших дней. Том 2. Средневековье (Часть 4). СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1995.
- Додаткова*
- Баткин Л.М.* Итальянские гуманисты: стиль жизни, стиль мышления. М., 1978.
- Брагина Л.М.* Итальянский гуманизм. Этические учения 14-15 в. М., 1977.
- Буркхард Я.* Культура Возрождения в Италии. М., 1996.
- Гарен Э.* Проблемы итальянского Возрождения. М.: Прогресс, 1986.

1.4. Філософія доби Нового часу.

Першоджерела

- Беркли Дж.* Сочинения. М., 1978.
- Бэкон Ф.* Сочинения в двух томах. М., 1971.
- Гоббс Т.* Сочинения в двух томах. М., 1989, 1991.
- Декарт Р.* Сочинения в двух томах. М., 1989, 1994.
- Лейбниц Г.В.* Сочинения в четырёх томах. М., 1982, 1983, 1984, 1989.
- Локк Д.* Сочинения в трёх томах. М., 1985, 1985, 1988.
- Спиноза Б.* Избранные произведения в двух томах. М., 1957.
- Юм Д.* Сочинения в двух томах. М., 1996.
- Навчальна література*
- Быховский Б.Э.* Джордж Беркли. М., 1970.
- Нарский И.С.* Давид Юм. М., 1973.
- Соколов В.В.* Европейская философия XV – XVII веков. М., 1984.
- Рассел Б.* Історія західної філософії. К. Основи, 2001. – 760 с.
- Реале Дж., Антисери Д.* Западная философия от истоков до наших дней. Т.3. От Леонардо до Канта. СПб., 1996.

1.5. Німецька класична традиція у західній філософії.

- Кант І.* Критика чистого розуму. – К.: Юніверс, 2000. – 500 с.
Кант І. Критика практичного розуму – К.: Юніверс, 2004. – 240 с.
Фихте І.Г. Сочинения в двух томах. С-Пб., 1993.
Фихте І.Г. Сочинения. Работы 1792-1801 гг. М., 1995.
Фихте І.Г. Система учения о нравах согласно принципам наукоучения; Наукоучение 1805 г.; Наукоучение 1813 г.; Наукоучение 1814 г. – СПб., Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – 619 с.
Шеллинг Ф.В.Й. Сочинения. В 2 т. – М.: Мысль, 1987, 1989.
Шеллинг Ф.В.Й. Ранние философские сочинения. СПб.: Алетейя, Государственный Эрмитаж, 2000. – 434 с.
Шеллинг Ф.В.Й. Философия откровения. Т. 1,2. – СПб.: Наука. 2000,2002
Шеллинг Ф.В.Й. Система мировых эпох. Мюнхенские лекции 1827-1828 гг. в записи Эрнста Ласо. — Томск: "Водолей", 1999. — 320 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. М.: Мысль, 1974. – 452 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 3. Философия духа. М.: Мысль, 1977.– 471 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 2. Философия природы. М.: Мысль, 1975.–695 с.

Навчальна

- Гулыга А.В.* Немецкая классическая философия. М.: Рольф, 2001.
Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 572 с.
Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия: Учеб./ В.Н. Кузнецов.- 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 2003. – 438 с.

Додаткова

- Асмус В.Ф.* Иммануил Кант. М., 1973.
Бур М., Иррлиц Г. Притязание разума. Из истории немецкой классической философии и литературы. М., 1978.
Виндельбанд В. Иммануил Кант. К столетнему юбилею его философии (Публичная лекция 1881) // Виндельбанд В. Избранное. дух и история. М., 1995.
Гайденко П.П. Философия Фихте и современность. М.: Мысль, 1979.
Зиммель Г. Кант. 16 лекций, прочитанных в Берлинском университете // Зиммель Г. Избранное. Т.1. Философия культуры. М., 1996.
Кассирер Э. Жизнь и учение Ката. С.-Пб., 1997.
Коплстон Ф. От Фихте до Ницше. М.: Республика, 2004.
Маркс К. К критике гегелевской философии права. Введение // Маркс К., Энгельс Избранные сочинения в 9 томах. Т.1. М., Политиздат, 1984.

1.6. Вітчизняна філософія

Першоджерела

- Історія філософії України.* Хрестоматія. К., 1993.
Потебня А.А. Слово и миф. М., 1989.
Сковорода Г. Твори. У 2-х т. К., 1994.
Юркевич П.Д. Философские произведения. М., 1990.

Навчальна

- Горський В.С.* Історія української філософії. Курс лекцій. К., 1996.

Додаткова

- Ушкалов Л.В., Марченко О.М.* Нариси з філософії Григорія Сковороди. Х., 1993.
Ушкалов Л.В. Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду. Х., 2001.
Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. К., 1992.

2. Загальні історико-філософські питання. Головні проблеми і концепти сучасної філософії

Першоджерела

- Барт Р.* Избранные работы. Семиотика. Поэтика. М., 1989.
- Бёрлин И.* Философия свободы. Европа. М.: Новое литературное обозрение, 2001. 448 с.
- Гуссерль Э.* Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Т. 1. М., 1999.
- Гуссерль Э.* Картезианские размышления. СПб., 1998.
- Делез Ж., Гваттари Ф.* Ризома // Философия эпохи постмодерна: Сб. переводов и рефератов. – Минск, 1996. – 208 с.
- Деррида Ж.* О грамматологии. М.: Ad Marginem, 2000. – 511 с.
- Деррида Ж.* Письмо и различие. М.: Академический проект, 2000. – 495.
- Дильтей В.* Категории жизни // Вопросы философии, №10, 1995.
- Дильтей В.* Собрание сочинений в 6 тт. Т.4. Введение в науки о духе.– М., 2000.
- Кассирер Э.* Философия символических форм. Т.1-3. СПб., 2002.
- Лиотар Жан-Франсуа.* Состояние постмодерна. СПб.: «Алетейя», 1998. – 160 с.
- Лібералізм.* Антологія. К.: Смолоскип, 2002. – 1126 с.
- Моррис Ч.У.* Основания теории знаков//Семиотика. М., 1983.
- Ницше Ф.* По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі. – Львів, 2002. – 320 с.
- Новое в зарубежной лингвистике.* Вып.17. Теория речевых актов. Сборник. М., 1986.
- Ортега-и-Гасет Х.* Вибрані твори. К., 2001 – 420 с.
- Пирс Ч.С.* Избранные философские произведения. М., 2000. 411 с.
- Пирс Ч.С.* Как сделать наши идеи ясными // Вопросы философии, №12, 1996.
- Після філософії: кінець чи трансформація? / пер. з англ. К.: Четверта хвиля, 2000. 432 с.*
- Планк М.* Позитивизм и реальный внешний мир // Вопросы философии, №3, 1998.
- Рорти Р.* Прагматизм и философия//Философская и социологическая мысль,1995.№9-10.
- Рюс Ж.* Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Київ: Основи,1998 – 669 с.
- Фройд З.* Вступ до психоаналізу. К., 2001. – 709 с.
- Фромм Э.* Анатомия человеческой деструктивности // Социологические исследования, 1992. №10.
- Фромм Э.* Душа человека. М.: Республика, 1992. – 430 с.
- Шелер М.* Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. М., 1988.
- Юнг К-Г.* Об архетипах коллективного бессознательного//Вопросы философии,1988. №1.

Додаткова

- Бохенский Ю.М.* Современная европейская философия. М., 2000.
- Каратини Р.* Введение в философию. М., 2003.
- Реале Дж. и Антисери Д.* Западная философия от истоков до наших дней. т.4. От романтизма до наших дней. СПб., 1997;
- Скирбекк Г., Гилье Н.* История философии. М., 2000.

Критерії оцінювання фахового випробування з філософії.

Основними критеріями оцінювання фахового випробування з філософії є:

- знання та використання філософських першоджерел, різних теоретичних та наукових підходів, філософських шкіл для аналізу актуальних проблем філософії;

- знання фактографічного матеріалу історії філософії;
- повнота відповіді, використання вітчизняної й іноземної фахової літератури для висвітлення екзаменаційних питань;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів, фактичних даних на основі сучасних методів і наукових досягнень;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, історії філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами;

Екзаменаційний білет складається з трьох питань, які охоплюють теоретичний матеріал з філософської проблематики. Кожне питання оцінюється за наступною системою балів:

100 - 90	вступник продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, вільне оперування філософськими категоріями, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
89 - 70	вступник продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, оперування основними філософськими категоріями, аргументовано виклав означену проблему; в цілому висвітлено знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь репрезентує певну філософську проблему, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу не є достатніми; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми; відповідь написана грамотно з використанням філософської фахової лексики.
69 - 50	вступник продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не завжди точними;

	<p>відповідь побудована навколо певної філософської проблеми, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні; здійснено поверхневий аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є недостатньо послідовною, допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь, в цілому, написана грамотно.</p>
49 - 30	<p>вступник продемонстрував роздуми з екзаменаційного питання, відсутність знань основних філософських категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь написана з помилками.</p>
29 - 1	<p>вступник продемонстрував відсутність знань з екзаменаційного питання, основних філософських категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, відсутні логіка викладу матеріалу та власні висновки;</p> <p>відповідь написана з багатьма помилками.</p>
0 балів	відповідь відсутня

При визначенні оцінки з фахового випробування з філософії підсумовується загальна кількість балів, отриманих вступником за відповіді на три питання екзаменаційного білету та ділиться на число питань. Таким чином визначається середній бал за відповідь вступника за 100-бальною шкалою (із заокругленням до цілого числа), до якого додається 100 балів. Вступник допускається до участі у конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо кількість балів із вступного випробування складає не менше 150 балів.

**Голова фахової атестаційної комісії,
доктор філософських наук, професор**

В. В. Прокопенко

Відповідальний секретар приймальної комісії

О.О.Анощенко